book). Supposedly, in the course of history the cellar served as a rubbish pit. In the Middle Ages there was erected a sewage system that functioned on the basis of groundwater and underground streams. To that end, at the base of the foundations there was constructed an arch.

Evaldas Vailionis

Tyrinėjimai Valdovų rūmų šiaurės vakarų dalyje

Siekiant patikslinti Valdovų rūmų V korpuso ir Katedros zakristijos jungtį, P–Š kryptimi buvo iškasta 17 m ilgio perkasa. Ištirtas 28,5 m^2 plotas. 1964 m. ši vieta iš dalies buvo tyrinėta, tiesiant termofikacinę trasą (tyrimams vadovavo A. Tautavičius). 1996 m. tyrimai patvirtino ir papildė 1964 m. duomenis. Tyrinėjimų metu surasta daugiau kaip 2000 radinių.

Perkasos Š dalyje (į Š nuo zakristijos) 0,3 m (H_{abs} 93,80 m) nuo dabartinio žemės paviršiaus atsidengė XIX a. pradžios akmeninis grindinys, kuris buvo sudėtas nugriovus Valdovų rūmus. Grindinys turėjo lataką, einantį PR–ŠV kryptimi. Ties šia vieta yra išlikusių nesuardytų kultūrinių sluoksnių, susiformavusių nuo XIII–XIV a. 1,75–2 m gylyje (H_{abs} 92,25–92,00 m). Surastas antrasis XV a. akmeninis grindinys. Jis taip pat turėjo lataką, einantį P–Š kryptimi. Grindinio V dalis nuolaidėjo į R pusę (iki latako). Jo R dalis buvo lygi. Ant grindinio buvo susidaręs 0,2 m storio kultūrinis pilkos žemės sluoksnelis. V korpuso pamatams grindinys praardytas 0,8 m pločiu, tad grindinys yra senesnis už rūmų V korpusą.

0,5 m giliau po juo prasidėjo durpingos žemės sluoksnis su medžio liekanomis. Sluoksnio storis siekė iki 1,2 m. Viršutinėje jo dalyje pasitaikė plytų bei čerpių nuoskalų. Jame aptiktas medinis latakas (?), einantis P–Š kryptimi.

Po durpėmis pasirodė pilkas tekantis smėlis, kuriame ir aptikta rūmų V korpuso išorinės sienos pamatų apačia. Ji buvo 4,6 m (H_{abs} 89,50 m) gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus. Korpuso pamatų išlikęs aukštis siekė 4,2 m. 2,5–2,6 m nuo pamatų viršaus aptikta banketė. Ji platėjo Š kryptimi. Kasto ploto P krašte banketė yra 0,13 m pločio, Š – 0,55 m. Ji sumūryta iš akmenų. Banketės aukštis 1,8 m.

Valdovų rūmų V korpuso išorinės sienos viršus (rūsys K) aptiktas 0,4–0,5 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus. Šioje vietoje rūmų išorinė siena siekė iki 3 m storio. V korpuso išorė lygi, mūryta iš plytų ir akmenų. Išlikusi viršutinė dalis mūryta tik iš plytų (išliko iki 5 eilių). Dažniausiai jos dėtos trumpainiais. Žiūrint nuo pamatų viršaus, dažniausiai buvo dedamos pusplytės. Akmenys sienoje lygūs, neišsikišę, sudėti tvarkingomis horizontaliomis eilėmis.

Sprendžiant iš mūro savybių, ši siena mūryta XVI a. pirmojoje pusėje.

Perkasos Š pjūvyje matyti ir Valdovų rūmų V sienos pamatų griovio kraštas, nuo išlikusio pamato viršaus nutolęs 1,7 m, o prie banketės viršaus – 0,6 m. Giliau griovio kraštas ėjo palei pat pamatų banketę.

Radinių šioje perkasos atkarpoje, kurie leistų datuoti sluoksnius, nerasta.

Perkasos P dalyje, tarp Valdovų rūmų V korpuso ir zakristijos, aptikti du XV a. patalpos rūsiai (S ir Š). Jie orientuoti R–V kryptimi. Jų paviršius aptiktas 0,5 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus. Pastato R dalis prisišlieja prie Valdovų rūmų V korpuso, o V dalis išgriauta statant zakristiją. Rūsys Š buvo ištirtas 1964 m. ir šiuo metu juo eina kondicionieriaus kanalas, užstatytas gelžbetonio plokštėmis.

Buvo ištirtas rūsys S (čia ir surinkta didžioji radinių dalis). Aptikti du rūsio „liukai", per kuriuos ir buvo valomas rūsys. Jo viršutinė dalis buvo užversta XVIII a. griuvenomis. Sluoksnyje rasta „olandiškų" čerpių fragmentų, vėlyvųjų plokštinių koklių dalių, stiklo, nemažai geležinių dirbinių (vyrių, vinių, apkalų, grotų virbų). Šis sluoksnis supiltas apie 1784 m. (Katedros rekonstrukcijos metu).

Žemiau buvo XVI a. pabaigos–XVII a. pirmosios pusės smulkių griuvenų sluoksnis (H_{abs} 90,20–91,50 m), kuris susidarė po šio ar netoliese esančio pastato rekonstrukcijos. Jame rasta daug gyvulių kaulų, glazūruotos buitinės keramikos, plokštinių koklių, puoštų apkaustų ornamentu. Sluoksnio apačioje aptikta XVI a. vidurio plokštinių žaliai glazūruotų koklių ir tapetiniu ornamentu puoštų apkaustų.

Rūsyje grindų neaptikta. 4,7 m gylyje nuo mūro viršaus (H_{abs} 89,50 m) prasidėjo nejudintas stambaus žvyro sluoksnis.

Rūsio S plotis (viršuje) yra 2,38 m. Apačioje jis susiaurėjo iki 2,2 m. Skliauto storis siekė 1 m. Rūsio P krašte aptiktas 32 cm storio išilginės, lenktos „sienelės" fragmentas bei išlaužtų skliautų kraštas, nuo zakristijos nutolęs per 1 m.

1996–1997 m. buvo tiriamas Š korpuso išorinis kiemas (ties rūsiu M ir patalpa N). Ištirtas 161,5 m^2 plotas. Surasta daugiau kaip 7000 radinių.

1,2 m nuo dabartinio žemės paviršiaus (H_{abs} 92,60 m) aptikta XIII–XIV a. 14 m ilgio, 1,6 m storio gynybinė siena (M 23). Ji orientuota PR–ŠV kryptimi. P jos galas jungėsi su 1995 m. atkastais Š vartais (M 22). P sienos pusėje rasti apie 1 m ilgio ir apie 0,8 m pločio trys kontraforsai. Tarpai tarp kontraforsų buvo 2,8 ir 5,2 m. M 23 pamatų apačia pasiekta H_{abs} 87,00 m gylyje. Pamatai turėjo 40 cm pločio ir 1 m aukščio banketę, sumūrytą iš akmenų. Po pamatais pasiektas nejudintas gelsvo žvyro sluoksnis. Tarp antro ir trečio kontraforso, skersai iškirsta apie 1,2 m pločio anga, kurios paskirtis lieka neaiški. Sienos V dalis buvo nuardyta daugiau (iki H_{abs} 91,00 m), kasant 1831 m. tvirtovės fosą.

M 23 P pusėje, tarp antro ir trečio kontraforso, H_{abs} 89,90 m gylyje, aptikti apdegę dviejų medinių pastatų kampai bei šalia esantys medinių grindinių likučiai. Ties viršutiniu grindiniu ir užsibaigia M 23 sienos iškirtimas.

Giliau aptikti dar trys medinių grindinių (?) liekanų sluoksniai. Netoli sienos (70 cm) aptikti ir du 35–40 cm pločio keturkampiai mediniai stulpai nudegusiu viršumi. Tai galėjo būti statybos arba galerijų liekanos.

Tarp M 23 ir rūmų Š korpuso, H_{abs} 90,00 m gylyje, aptikti du sluoksniai skeltinių lentų. Jos greičiausiai yra XIV–XV a. grindinio.

M 23 ir M 22 sandūros Š pusėje atkastas M 22 ŠV kampas, H_{abs} 88,00 m gylyje pasiekta pamatų apačia. Atsidengė 0,8 m pločio M 22 banketė, turinti dvi pakopas. Ant pirmos pakopos stovėjo medinio pastato PR kampas, o ant antrosios buvo pastatyta medinė statinaitė.

Surasti trys akmeniniai grindiniai.

0,5–1,5 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus (H_{abs} 93,25–92,25 m) aptiktas XVII a. antrosios pusės kelio grindinys, orientuotas ŠR–PV kryptimi. Grindinio V kraštas užsibaigė ties Valdovų rūmų Š korpuso ŠV kampu. V jo dalis nuardyta, iškasus 1831 m. gynybinę fosą. Ji galėjo būti

išgrįsta akmenimis (fosos apačioje rasta tvarkingai sudėtų akmenų plotelių). Fosos apačia aptikta ties H_{abs} 90,80 m. Kitą, žemesnį, grindinį greičiausiai galima priskirti Š vartams (M 22). Tai kelio grindinys, kuris ėjo nuo vartų Š kryptimi. Palei vartus, V krašte, jis turėjo ryškų (iki 50 cm nuolydžio) lataką. Po šiuo grindiniu rasta dar vieno akmeninio grindinio dalis. Šiems dviems grindiniams datuoti trūksta duomenų.

Po XVII a. antrosios pusės kelio grindiniu surasta ir XV a. pabaigos–XVI a. pradžios (krosnies griuvenose rasta Aleksandro denarų) pastato dalis su šildymo krosnies padu (pav. 38). Griuvenose daug tinko fragmentų, rusvo molio plytų su braukomis (dydis 29–30x14,5–16x7–8 cm) bei neglazūruotų ir žaliai glazūruotų puodyninių koklių keturkampe anga. Koklių aukštis buvo 10 cm, angų dydis 14–15 cm. Glazūruotų koklių dugneliai dažnai puošti rozete. Krosnies padas bei pakurų dalis tinkuota. Krosnis stovėjo dviejose patalpose. Vienoje buvo 1,3 pločio ir 1,7 cm ilgio pakura. Kitoje patalpoje – šildomoji krosnies dalis, sumūryta iš puodyninių koklių. Jos ilgis 1,8 m, plotis 1 m. Ši patalpa buvo išgrįsta plytomis, sudėtomis braukomis į viršų.

Krosnis palikta, uždengta geotekstile ir užversta žemėmis.

Į Š nuo M 23, po XVII a. antrosios pusės kelio grindiniu, rastas nedidelio medinio pastatėlio pamatų PV kampas, sumūrytas iš vienos eilės lauko akmenų, o jo paviršius išlygintas pusplytėmis. Išliko tik apatinio vainiko rąsto fragmentas ir molinė 4–5 cm storio asla (prieš tai dalis pastato išklota žabais ar šiaudais). Sprendžiant iš radinių, rastų pastatėlio aplinkoje (XV a. pabaigos–XVI a. pradžios smulkūs sieninių koklių fragmentai, puošti rozete, XVI a. pabaigos–XVII a. pradžios žaliai glazūruotų koklių fragmentai, puošti apkaustų ornamentu, puodyninių koklių keturkampe anga fragmentai), jį galima datuoti XVI a. antrąja puse–XVII a. Iš netoliese rastų formų, iš kurių buvo gaminami liūto pavidalo architektūriniai apdailos elementai (pav. 39), galima spėti, kad čia buvo meistro dirbtuvės (?).

Po šiuo pastatėliu aptiktas kito medinio pastato PR kampas. Jis orientuotas PR–ŠV kryptimi. Ryškūs du jo grindų lygiai. Pirmosios (apatinės) pastato grindys aptiktos H_{abs} 89,73 m gylyje. Plačių (iki 70 cm) skeltinių lentų grindys buvo sudėtos ant suklotų pusapvalio pjūvio skeltų

Pav. 38. Valdovų rūmų ŠV dalis. Šildymo krosnis (XV a. pabaiga–XVI a. pradžia).
Fig. 38. North–western wing of Dukes' Palace.
Stove (late 15th–early 16th centuries).

rąstų. Antrosios grindys (tikriausiai dėl vandens lygio kilimo) buvo pakeltos 50 cm aukščiau, užpylus ant pirmųjų pilkšvos žemės su rudo molio priemaišomis. Viršutinių grindų išliko tik dvi kraštinės lentos, o apatinės grindys tėra fragmentiškos. Pastato išorės kampe aptikta statinaitė, padaryta iš medžio kamieno ir greičiausiai skirta lietaus kanalizacijai. Remiantis radiniais, viršutinį pastatą galima datuoti XV a. pirmąja puse, apatinį – XIV a. antrąja puse. Pastatų paskirtis lieka neaiški.

Šalia pastato kampo rasta katės ar šuns kaulų. Retas radinys yra ąsočio (?) apatinė dalis (pav. 40) profiliuotomis sienelėmis (žiūrint iš viršaus jos atrodo banguotos), puošta žalia glazūra.

Visi rasti pastatai yra orientuoti gynybinės sienos (M 23) kryptimi.

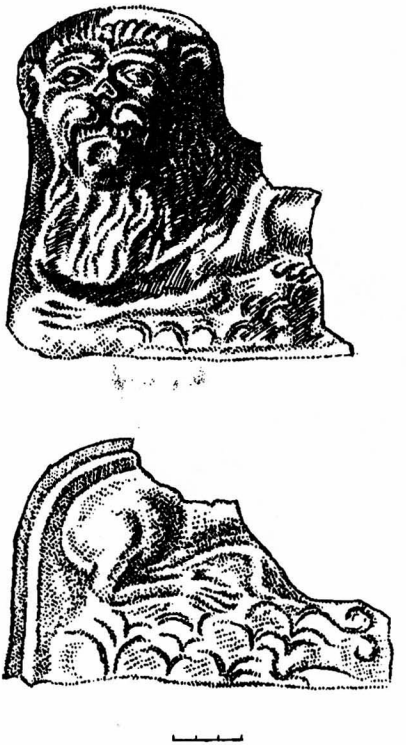

Pav. 39. Valdovų rūmų ŠV dalis.
Liūto pavidalo apdailos elementai.
Formų atspaudai.
Fig. 39. North–western wing of Dukes' Palace.
Lion-shaped ornaments.
Impressions of moulds.

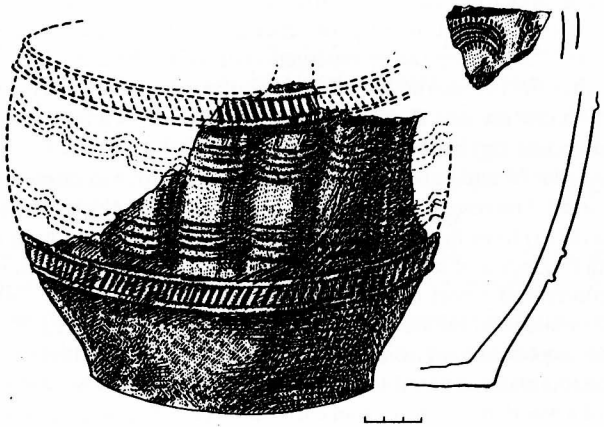

Pav. 40. Valdovų rūmų ŠV dalis. Ąsočio (?) apatinė dalis.
Fig. 40. North–western wing of Dukes' Palace. Lower part of a jug (?).

Evaldas Vailionis

Excavations in the north-western wing of Dukes' Palace

With the aim to study the area between the western wing of Dukes' Palace and the sacristy of Cathedral, a number of excavations were conducted to the south–north of the object. During the excavation work a 17 m long segment with an area of 5 m^2 researched and over 2000 findings observed. The northern part of the segment revealed 2 stone pavings from the 15th–19th centuries. In the peaty layer of soil, under the pavings, the excavation brought to light the foundations of the exterior wall of the western wing of the Palace. According to the brick-laying method, the wall dates to

early 16th century. In the southern part of the segment, between the western wing and the sacristy, there were observed 2 15th century cellars (S and Š) of the sacristy. The first cellar was constructed around 1784 (during the reconstruction of Cathedral). The underlying layer from late 16th–early 17th century included structural remains from the reconstruction of Cathedral or other nearby buildings. The first cellar was erected around 1784 (during the reconstruction of the Cathedral). The layer below it was formed after the reconstruction of Cathedral or other nearby structure from late 16th–early 17th century and therefore contained small structural remains. In 1996–1997 a research was carried out on the front courtyard of the northern wing of the Palace (near cellar M and building N). An area of 161,5 m^2 was examined, over 7000 findings detected. The research produced a 14 m long, 1,6 m thick defensive wall with counterforts (M23) from the 13th–14th centuries, structural remains burnt buildings together with fragments of wooden floor, 3 stone pavings, one of which is ascribed to late 17th century and a part of a building with a hearth from late 15th–early 16th centuries (the remains of the stove contained Alexander's dinars) (fig. 6). Northwards to M23, under a cobbled road from late 17th century, there was noted a south–western corner of the foundations dated to late 16th–17th centuries. The building overlay 2 floor levels of a wooden structure from early 15th century as well as its south–eastern wing from late 14th century. All of the researched buildings were registered in the direction of defensive wall (M 23).

Egidijus Ožalas

Tyrinėjimai Valdovų rūmų M rūsio šiaurės rytų kampe

1995–1996 m. buvo tirtas 4x6 m plotas M rūsio ŠR kampe. Norėta išsiaiškinti, ar yra išlikęs senesnis akmenų grindinys bei kokių sluoksnių esama po asla.

Senojo akmenų grindinio tiriamame plote nerasta. Buvo atkasti ikigotikinės statybos laikotarpio mūrai M 22 ir M 24. Dar 1995 m. į Š nuo Valdovų rūmų M rūsio buvo aptikta Š vartų (M 22) ir gynybinės sienos (M 23) fragmentų. M rūsio ŠR kampe tyrinėjimų metu buvo rasta Š vartų (M 22) P pusė ir neaiškios paskirties mūras (M 24). Š vartų (M 22) PV kampo viršus rastas 2,9 m, o PR kampo – 2,85 m gylyje nuo dabartinio žemės